

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
«АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ ІМЕНІ ПАВЛА ЧУБИНСЬКОГО»**

МАТЕРІАЛИ

**II студентської науково-практичної
онлайн-конференції**

**«Павло Чубинський:
поет, фольклорист та громадський діяч»**

Рекомендовано до оприлюднення вченою радою КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського», протокол № 9 від 17.05.2022 р.

Матеріали друкуються в авторській редакції.

ЗМІСТ

- 1. Бузенко К., Кононець А., Романчишин Р., Созінов К.
СУЧАСНИКИ ПАВЛА ЧУБИНСЬКОГО: ПРЕДСТАВНИКИ
КУЛЬТУРНОЇ ЕЛІТИ ХІХ СТОІТТЯ**
- 2. Городій С.
СТОРИНКИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАВЛА
ЧУБИНСЬКОГО**
- 3. Дмитрів І.
ФОЛЬКЛОР В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МУЗИЦІ**
- 4. Євтушенко Л.
НАУКОВА СПАДЩИНА П. ЧУБИНСЬКОГО:
ОХОРОНИЦЬКА РОЛЬ ІМФЕ ІМ. М. Т. РИЛЬСЬКОГО НАН
УКРАЇНИ**
- 5. Ноздріна С.
НАРОДНА КАЗКА ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ У ТВОРЧОСТІ
ПАВЛА ЧУБИНСЬКОГО**
- 6. Петрик Н., Рудь Д.
ПАВЛО ЧУБИНСЬКИЙ ЯК ДОСЛІДНИК УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ
ГРИ**
- 7. Сніжко С.
ВПЛИВ ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН
МОЛОДІ**
- 8. Уткін І.
ТВОРЧА ПОСТАТЬ ОЛЕКСАНДРИ ЧАЛЕСОВОЇ (ЧУБИНСЬКОЇ) У
МИСТЕЦЬКОМУ КОНТЕКСТІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ**
- 9. Чикаловець О., Громадчук А.
ТАДЕЙ РОЗЕСЛАВОВИЧ РИЛЬСЬКИЙ ТА ЙОГО ВНЕСОК В
НАЦІОНАЛЬНУ КУЛЬТУРНУ СПАДЩИНУ**

**Бузенко К., Кононець А.,
Романчишин Р. Созінов К.,**
*студенти 1-го курсу кафедри «Музичне мистецтво естради»
КЗВО КОР «Академії мистецтв імені Павла Чубинського»*

наук.керівник: Зінченко В.А.,
*канд.історичних наук, викладач кафедри «Музичне мистецтво естради» КЗВО
КОР «Академії мистецтв імені Павла Чубинського»*

СУЧАСНИКИ ПАВЛА ЧУБИНСЬКОГО: ПРЕДСТАВНИКИ КУЛЬТУРНОЇ ЕЛІТИ ХІХ СТОЛІТТЯ.

У силу багатьох об'єктивних і суб'єктивних причин, історико-політичного і соціально-економічного розвитку, ХІХ століття є ефективним періодом зародження нових світоглядних поглядів, формування національної свідомості українців та її структуризації культурною елітою, в спадок від якої ми маємо по-справжньому епохальні надбання, науково-публіцистичну літературу та культурне коріння сьогodнішньої України.

У цьому контексті і всебічно аналізуючи постать Павла Платоновича Чубинського стає також очевидним вплив на нього культурного середовища і його взаємозв'язки саме з культурною елітою ХІХ століття. Дане наукове дослідження лише невелика спроба зробити свій внесок в аналіз цього процесу.

Предметом дослідження стали історичні постаті Миколи Івановича Костомарова, Володимира Боніфатійовича Антоновича, Миколи Віталійовича Лисенка, Тараса Григоровича Шевченко.

У студентські роки Павло Чубинський брав активну участь у діяльності української «Громади» в Петербурзі, яка була на той час центром боротьби за відродження національної культури. В цей час відбулося знайомство молодого, але талановитого, студента Павла Чубинського з Миколою Костомаровим.

Костомаров Микола Іванович - український і російський історик, громадсько-політичний і культурний діяч, письменник, публіцист, критик, етнограф і фольклорист, член-кореспондент Петербурзької АН з 1876 р.

Уже досвідчений вчений, автор багатьох історичних праць, М.І.Костомаров безумовно мав вагомий вплив на дослідника-початківця П.П.Чубинського. Певним доказом цього є рядки з праці Сергія Єфремова

«Історія українського письменства», який зазначав, що в «Основі» зустрілися два покоління українського громадянства. На чолі першого стояли такі популярні серед українців люди, як М.Куліш і М.Костомаров, - Т.Шевченко; визначнішими у другому були: В.Антонович, Т.Рильський, П.Житецький. П.Чубинський та інші, що тільки-но починали свою літературну й громадську діяльність» [1].

Видання «Трудів ...» стало значною подією того часу. Багато передових діячів науки і культури високо оцінили працю П.Чубинського. Дослідника нагородили офіційними науковими відзнаками: золотою медаллю 2-го класу ради міжнародного конгресу в Парижі та Уваровською премією. Очевидно, що Чубинському самотужки було б вкрай важко впорядкувати, а тим більше підготувати до друку таку величезну кількість інформації, тому до публікації «Трудів» залучалися інші науковці, одним з яких був М. Костомаров.

Таким чином, середина ХІХ ст. характеризується піднесенням українського національно-культурного відродження, пов'язаного з активністю української «Громади» в Петербурзі, публікацією журналу «Основа» та науково-дослідницькою діяльністю окремих особистостей, серед яких вагоме місце посідають Микола Костомаров та Павло Чубинський. Їх демократичні ідеї, пронизані прагненням до національного самовизначення, повагою до українського народу та гордістю за його культурні надбання, їх самовідданість та наполегливість у справі дослідження традиційної культурної спадщини нашого краю спричинили до появи неперевершених фольклорно-етнографічних матеріалів, які й сьогодні, за півтори сотні років, не втратили своєї значимості.

Не менш значимими є ділові і культурологічні зв'язки Павла Платоновича Чубинського з Володимиром Боніфатійовичем Антоновичем - одним із найвидатніших українських істориків, батьком археології, етнографом, публіцистом і громадським діячем.

Володимир Антонович майже півстоліття був неформальним головою українського руху в Російській імперії. 1861 року гурток студентів-українофілів Київського університету об'єднався із групою «хлопоманів» у «Київську Громаду». Через рік громадівців було вже понад 200. Окрім В.Антоновича,

входили туди етнографи: Павло Чубинський та Федір Вовк, композитор Микола Лисенко, письменник Михайло Старицький, мовознавець Павло Житецький.

За дорученням Володимира Антоновича, Павло Чубинський написав для «Громади» пісню «Ще не вмерла Україна». Згодом вона стане національним гімном.

Павло Чубинський активно співпрацював з журналом «Основа». На сторінках «Основи» український суспільно-політичний рух набуває не лише суспільно-політичного звучання, а й наукового осмислення. В 1862 році в «Основі» Володимир Антонович надрукував свою відому статтю «Моя сповідь», якою засвідчив повний розрив із польським дворянством і остаточний перехід до українства. Він закликав українську еліту стати справжніми друзями народу, а їхнє головне завдання вбачав у тому, аби дати ту єдину зброю, яку вони можуть дати, - совість і науку. В.Антонович твердив, що освіта народу повинна ґрунтуватися на його власних національних началах [2]. Павло Чубинський був серед однодумців В.Антоновича.

У 1870 року Павло Чубинський здійснює наукові дослідження у складі експедиції комісії Географічного товариства, вивчаючи окремі повіти центральної частини України: Черкаський, Чигиринський, Звенигородський, Уманський Київської губернії, а також Вінницький, Гайсинський, Летичівський, Ольгопільський, Переяславський, Балтський, Брацлавський, Ямпільський, Могилівський повіти Подільської губернії. Результатом цих експедицій стали близько чотирьох тисяч записів обрядових пісень, низки обрядів родин, хрестин, весільних та похоронних, занотовано близько трьохсот казок, вибрано близько тисячі записів ухвал із книг повітових суддів, здійснено письмову фіксацію говірок у понад шістьдесяти районах тощо. Здійснена ученим праця співмірна хіба що з роботою цілої наукової установи. Матеріал, зібраний П. Чубинським у проведених експедиціях, з допомогою В. Антоновича, І.Новицького та багатьох інших було зібрано й упорядковано в 7-ми великих томах 9-ти книг «Праці етнографічно-статистичної експедиції в Західно-Руському краї», спорядженої Імператорським Географічним Товариством.

Зимом 1861 року в Борисполі відбулася історична зустріч: у гості до Павла Чубинського, студента юридичного факультету Петербурзького університету, завітав Микола Лисенко, студент Київського університету природничого факультету. Цікаво, що Лисенко приїхав до Борисполя не задля вивчення флори й фауни, як того вимагав обраний ним фах, а задля збирання й запису народних пісень безпосередньо від місцевих жителів.

Достовірно відомо, що майбутній композитор народився на Полтавщині у дворянській сім'ї, де мати привчала сина до аристократичних манер і взагалі забороняла йому зустрічатися і спілкуватися із селянами. Проте, батько й бабуся хлопця всіляко підтримували його бажання товаришувати із дітьми кріпацьких родин, що спілкувалися українською мовою і гралися в народні ігри та забави. Саме це надалі й захопило його дитячий розум, а в подальшому визначило захоплення музикою й народною творчістю.

Бориспіль на той час був звичайним провінційним містечком, проте там панували пісенна творчість, народні ігри та вечорниці. Тож приїзд туди майбутнього композитора був не випадковим. Тим паче Микола Лисенко знав, що Павло Чубинський, навчаючись на юридичному факультеті, захоплювався етнографією та фольклором. Тому юнак, не поїхав до батьків на Полтавщину, а зупинився у Чубинського: кращого посередника й гідя в народних гуляннях Борисполя за Павла годі було шукати. Разом із новим знайомим Микола Лисенко відвідував вечорниці, гуляння, слухав народні пісні, щедрівки, колядки - усе багатство бориспільського фольклору, яке доводилося йому чути, і записував не лише слова, а й мелодії.

Зимові канікули пройшли з великою користю. Із Борисполя Лисенко повернувся з багажем записів народних пісень. Пізніше у своєму листі до Філарета Колесси він згадає студентські роки й напише: «Я, будши студентом університету, кожне літо, що траплялося мені їздити на село, залюбки віддавався тій роботі. Через те я, між іншим, і ставсь перейнятий духом народної пісні; вона мене споріднила з людом...» [2, с. 89].

Чубинський був найпомітнішою постаттю серед знайомих М.Лисенка. Завдяки їхній співпраці фольклористика й етнографія збагатилася неймовірною

кількістю текстових і музичних записів (зокрема 108 нотних зразків бориспільського весілля середини XIX століття та 31 зразок записів календарних пісень із нотами, що були зроблені безпосередньо М. Лисенком і вміщені ним пізніше в збірці «Молодощі» (1875), де були представлені весняні ігри та веснянки).

Багато пісень знав і сам Чубинський, який любив співати й цікавився ними, як етнограф. Але, за спогадами сучасників, його голос швидше підходив для виступів, як оратора в просторій залі або на майдані - хоча у випусках пісень М. Лисенка можна зустріти помітку «од Чубинського». Певно, пісня «Ой по горі сірі воли ходили» так підходила для голоса Чубинського, що композитор не втримався від спокуси записати її слова, покладені на ноти саме за мелодією виконавця.

Діяльність П. Чубинського була багатогранною: окрім його пристрасті до етнографії і фольклору, слід відзначити й те, що він брав участь в організації школи для дітей бідних селян та надавав юридичну допомогу бориспільським козакам у їхній судовій тяганині з панами.

Павло Чубинський був активним організатором вистав та різноманітних ігор, навколо яких він вдало гуртував молодь і запалював усіх своєю енергією загалом. Відома українська діячка Ганна Берло, за часів свого навчання в бориспільському пансіоні, згадувала, як до них влітку приїздив П. Чубинський: «Пам'ятаю один із таких вечорів, - пише вона, - хор співав українських пісень. Співали тоді і складену Чубинським «Ще не вмерла Україна», і ми, діти, підспівували, що «Наливайко й Павлюк, і Тарас Трясило із могили кличуть нас на святе діло, - звичайно ми не розуміли, хто такі ті Наливайко й Павлюк і на яке діло вони нас кличуть» [2, с. 142]. Таким був П. Чубинський.

Тож, їдучи до Борисполя, М. Лисенко відчував, що він не марнуватиме час і щедро поповнить свій багаж новими записами українського мелосу. Невипадково К. В. Квітка, чоловік Лесі Українки, музикознавець і фольклорист, зазначав: «Великий Лисенків збір народних мелодій не є діло тільки його самого, але, певною мірою, і діло його ідейних соратників, видатних діячів української культури на інших полях, що були теж глибоко перейняті любов'ю

до рідної пісні». Безперечно, таким діячем на полі любові до української народної пісні і її збереження для наступних поколінь був П. Чубинський.

Саме народна пісня, любов до неї, зблизила Лисенка не тільки з Чубинським, а і з бориспільськими селянами. Для Миколи Лисенка була особливо дорогою та любов, яку продемонстрував йому простий український люд на святкуванні 35-літньої діяльності композитора 1903 року. Селяни з Борисполя в привітальній адресі зверталися до іменинника: «Ви взяли від нас нашу рідну пісню й зодягли її в нові чудові образи і мрії, пісня та верталась знову до нас... і, голосно лунаючи, возвіщала нам, що вже починають кращі з освічених людей єднатись із забутим і занедбаним селянським людом. Пісня ваша заставляє нас плакати, тужити, веселитися, почувати серцем радість і горе, зворушує в наших душах найкращі почування, викликає братерське кохання» [2, 147]. Такою була оцінка простого люду композиторської діяльності М. Лисенка, який, у той час, так підніс народну пісню, що вона продовжує лунати по всьому світу й дотепер.

У результаті проведених досліджень, бачиться, що історичну постать Павла Чубинського, можна поставити в один ряд з історичною постаттю Тараса Шевченка. Т.Г.Шевченко і П.П.Чубинський були вірними синами України. Як дві вершини на терені української культури, вони стоять поруч і кожна має свою висоту. Шевченко - в літературі й малярському мистецтві, Чубинський в народознавстві та фольклористиці: два неперевершені генії.

Вони жили близько один від одного нетривалий час, але залишилися в історії велетами національного духу, незламними борцями за торжество правди і справедливості. Шевченко стверджував: «Я возвеличу малих рабів отих німих і на сторожі коло них поставлю слово». Чубинський, переодягнувшись у простий селянський одяг, ішов до «малих рабів отих німих», розповідав їм про козацьку вольницю Запорізьку Січ, записував їхні пісні, звичаї, традиції, розкривав багатство і красу їхньої душі.

Народилися вони з різницею у чверть століття практично в одних географічних межах: Т.Шевченко - в селі Моринці Київській губернії (нині Звенигородський район Черкаської області), П.Чубинський - у Борисполі

Полтавської губернії (нині Київська область). Народився в Борисполі, а не «на хуторі поблизу Борисполя», або «на хуторі, що нині в межах Борисполя», як пишуть сучасні довідникові і енциклопедичні видання.

У 1863 році, коли був виданий анонімно вірш П.Чубинського у журналі «Мета», і до того ж - випадково чи навмисно, оскільки автор вже був під наглядом жандармів - «схований» серед трьох віршів Тараса Шевченка. Греко-католицький священик села Млини отець Михайло Вербицький, якому принесли цей часопис, загорівся покласти на музику слова, які вважав шевченковими. Помилитися було легко, бо стиль віршування подібний, адже як поет, Чубинський формувався під впливом поезій Шевченка, навіть був особисто знайомий з Кобзарем під час навчання у Петербурзі. Цікаво, що беручись за «Ще не вмерла Україна», спочатку Вербицький написав музику для гітари - твір задумувався як сольний, - а вже згодом адаптував її для хора.

Високо оцінюючи взаємозв'язок Павла Платоновича Чубинського з культурною елітою ХІХ століття, доречно згадати великого українського педагога Софію Федіровну Русову, яка залишила у своїх спогадах такий словесний портрет П.П. Чубинського тих років: «Переді мною могутня постать Павла Чубинського... Високий чорнявий, з чорними очима, з густими бровами, низьким гучним голосом-тип організатора, який добре знає те, що організовує, вміє керувати людьми і проводить свою справу через усі перешкоди» [2, с. 203].

До сказаного сучасниками додати щось якраз важко. Земля України породила чимало велетнів духу. Одним із них був і залишається Павло Платонович Чубинський.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Створене посилання: Єфремов С. О. Історія українського письменства / С. О. Єфремов - Київ: Центр навчальної літератури, 2019. - 876 с.
2. Створене посилання: Зиль А. Дві вершини нашої культури: Шевченко і Чубинський - побратими духу // День. - , 2014. - № 12. - С. 1. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya/dvi-vershini-nashoyi-kulturi>

Городій С.
студентка I-го курсу кафедри «Музичне мистецтво»
КЗВО Ужгородського інституту культури і мистецтв
наук. керівник: Товтин Н. І.,
ст. викл. кафедри «Музичне мистецтво» КЗВО Ужгородського інституту
культури і мистецтв

СТОРІНКИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАВЛА ЧУБИНСЬКОГО

Павло Платонович Чубинський - відомий поет, фольклорист, журналіст, етнограф, юрист та громадський діяч.

Він народився 27 січня 1839 року в не багатій дворянській родині офіцера Платона Івановича Чубинського, на хуторі Чубинський (нині - місто Борисполь Київської області). Відомо що Чубинський походив з української шляхти. Його давнім предком був козак Іван Чуб [13].

Ще змалку Павло починав захоплюватися географією, мріяв про далекі подорожі. Початкову освіту отримав від матері та домашніх вчителів. У 12-13 років пішов навчатися до другої київської гімназії. Закінчивши гімназію Чубинський поступив на юридичний факультет до Петербурзького університету. В 1857 р. до юридичного вузу влилося молоде поповнення з різних околиць Росії [6].

У студентські роки П. Чубинський бере участь у діяльності петербурзької української громади, що згуртувалася навколо Т. Г. Шевченка. Був знайомий з братами Михайлом, Іваном, Василем та Олександром Лазеревськими, Михайлом Костомаровим, Василем Білозерським, Пантелеймоном Кулішем, Тарасом Шевченком та іншими [1].

1861 рік залишив назавжди слід у житті Чубинського - смерть великого Кобзаря, який був для Павла наставником, вчителем та взірцем. Над відкритою могилою Смоленського кладовища було багато промов. В останню дорогу проважав Тараса Григоровича Шевченка весь університет, мав сказати слово і студент П. Чубинський. Але тут відбулося зіткнення з поліцією, яка не допустила подальших промов і стала очищати цвинтар. Промову Чубинського було

опубліковано у березневій книзі журналу «Основа» за 1861 р.: «Ще одна втрата у слов'янському світі, ще одна могила на слов'янському кладовищі». Статті Павла Чубинського публікувалися в журналі «Основа» під псевдонімом «Павлусь».

Закінчивши університет, Чубинський повернувся до Борисполя кандидатом права. Але роботи не знайшлося. Він поширює серед селян революційні вірші Шевченка, разом з селянами співає українські народні пісні. Як завзятий «хлопоман», переодягнувшись у простий селянський одяг, зближується з сільськими жителями і розповідає їм про Запорізьку Січ, про боротьбу з польськими панами, про те, як в Україні гарно жилося тоді, «коли прадіди їх не знали кріпосного стану, а були людьми вольними, козаками, жили про себе і для себе» [12, с.175].

Повернувшись на Україну, впродовж 1861-1862 рр. активно співпрацює з редакцією журналу «Основа», друкує кореспонденції на морально-освітні теми: «Ярмарок у Борисполі», «Два слова про сільське училище», «Український спектакль у Чернігові» і т. д. Намагається відкрити в Борисполі школу для дітей бідних селян, але йому це не вдалося [10].

З початком осені П. Чубинський працює у приватній школі Ленц та в недільній школі, відвідує зібрання київських і сербських студентів, що навчалися в університеті та духовній академії. Після літніх канікул студенти з'їжджалися до Києва, збагачені враженнями політичного життя і крім обговорення планів своєї політичної роботи часто збадьорювали себе співом патріотичних пісень. На одній з таких вечірок у будинку на вулиці Велика Васильківська, 122 (нині 106), де квартирував П. Чубинський разом з братами Синьогубами, зібралися члени київської «Громади» і сербські студенти. Як згадує земляк і товариш П. Чубинського Леонід Білецький, вони співали хорову сербську пісню, в якій були такі слова: «граничарин і кайшиц», «і царя Душана», а в приспіві мовилося: «Серце біле і крив леє за свою свободу». Чубинського дуже схвилювала ця пісня. Він раптом вийшов у свою кімнату і через деякий час повернувся до гурту із піснею «Ще не вмерла України, і слава, і воля», написаною на мотив сербської. Тут же під керівництвом П. Чубинського присутні громадівці і студенти вивчили пісню і в спільному натхненному піднесенні заспівали хором.

Павлин Свенцицький, учасник Київського «хлопоманського» руху з'являється у Галичині і привозить до Львові вірш Чубинського. Ю. Желехівський передає його отицеві Михайлу Вербицькому, уже відомому на той час композитору.

Варто почати з історії створення та особливостей музичної мови національного гімну «Ще не вмерла Україна» до слів Павла Чубинського. Його інтонаційні витоки сягають значно ранішніх творів. Вербицький вже мав певний досвід опрацювання мелодії гімнів, тому що ним було створено багато творів в цьому жанрі.

Вельми цікавою є сама історія написання в 1863 році і подальшого побутування пісні «Ще не вмерла Україна» та її ствердження в якості національного гімну.

Привертає увагу той факт, що довгий час в Галичині не знали, що автором тексту є Павло Чубинський, а не Т. Шевченко. Це припущення підтверджується й тим, що ще перші виконання твору приурочені були до шевченківських днів, звучали в шевченківських концертах [7, с. 28].

Відома дослідниця творчості М. Вербицького Марія Загайкевич засвідчує, що вірш «Ще не вмерла Україна» був вперше надрукований 1863 року у львівському літературно-політичному віснику «Мета» (№4, с. 271-272). Появився він тут не випадково: часопис, редагований відомим громадським діячем Ксенофонтом Климковичем, був підкреслено патріотичної орієнтації, пропагував ідею «народної єдності і народної самодостатності всього южноукраїнського народу», активно виступав як проти спопольщення українців, так і проти москвофільської орієнтації [4, с. 94].

Четвертий номер «Мети» за 1863 рік цілком справедливо можна назвати Шевченківським. Епіграфом тут послужив знаменитий вислів Кобзаря «В своїй хаті – своя правда, і сила, і воля». А розпочинав цю підбірку підписаний іменем Шевченка вірш «Ще не вмерла Україна». Зараз важко встановити, чому так трапилося. Можливо, через недогляд редакції: адже своїм духом і змістом поезія цілком відповідала спрямуванню творчості Шевченка.

Як би там не було, вірш «Ще не вмерла Україна» увійшов у галицьке середовище під іменем Шевченка. Тож Вербицький, котрий, без сумніву, саме з

«Мети» взяв текст для своєї пісні, сприймав, як і більшість галичан, вірш Чубинського як твір Кобзаря.

Поширеність такої думки засвідчує, зокрема, те, що ще 1892 року І. Франко вважав за потрібне її спростувати. У статті «Музыка polska i guska» високо поцінуючи композиції Вербицького, він писав: «найпопулярнішою стала «Ще не вмерла Україна» до слів Чубинського (не Шевченка)» [цит. за: 4, с. 94].

Існує ще одна версія написання твору - спочатку як сольної пісні в супроводі гітари. Отже цей хор побутував довгий час у різних варіантах, і так ствердився в західноукраїнському середовищі. Зате вже в шевченківських концертах він сприймався як урочисто-патріотичний твір. Але, як вказує Марія Загайкевич, гімн «Ще не вмерла Україна» був опублікований в збірці русько-українських квартетів «Кобзар» в 1885 році, і тут вже названо правильно автором слів Павла Чубинського [7, с. 28].

17 січня 1861 р. Князь Долгоруков дає розпорядження вислати Чубинського в Архангельську губернію під нагляд поліції.

Взимку 1869-го року Чубинський подався до Петербурга. Там він став членом Географічного товариства, а вже за рік очолив етнографічну експедицію до України. За два роки дослідники об'їздили Південно-Західний край. Зібраний матеріал у семи томах «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край» отримав золоту відзнаку на Географічному конгресі в Парижі та нині вважається однією з найфундаментальніших праць.

У цьому опусі зібрано понад чотири тисячі обрядових пісень, понад триста казок і легенд, сила-силенна прикмет, приказки, прислів'я [1, с. 165].

Був також відомий як поет, автор збірки віршів «Сопілка» (1871р.) [1].

Дружина - Катерина Порозова, сестра дружини інженера-цукровара Толпигіна (Чубинський тоді служив у цукроварній фірмі). Взяли шлюб 1872 року. Мали четверо дітей [9].

Він мав хворобу мозку, перестав упізнавати людей. Лікування не допомагало. Випросили дозвіл виїхати в Україну, де він уже не був небезпечним для імперії. Жив практично рослинним життям майже сім років. Помер 17 січня 1884 року. Прощалися з Чубинським в церкві Різдва Христового. Похований у місті

Борисполі на Книшовому кладовищі. 1880 року він важко нездужав, і до кінця життя був прикутий до ліжка, а 26 січня 1884 року, лише за один день до власного 45-річчя, його не стало [11].

У 2015 році у Києві було названо вулицю на честь Павла Чубинського.

14 січня 2009 року Національний банк України увів в обіг ювілейну монету «Павло Чубинський» [8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бориспільська міська рада – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://borispol-rada.gov.ua/pro-misto/vidatni-zemlyaki/pavlo-chubinskij.html>

2. Бріцина О. Фольклорна проза із зібрання П. Чубинського: історичні здобутки і сучасні проблеми дослідження // Народна творчість та етнографія. – 2004. – № 3. – С. 24-29.

3. Гудзенко Л. Павло Чубинський – поет, перекладач, етнограф, фольклорист // Українська мова та література. – 2000. – № 177. – С. 5.

4. Загайкевич М. Михайло Вербицький. Сторінки життя і творчості. – Львів: Місіонер, 1998. – с. 148.

5. Зелінський Олександр. Виникнення та перші кроки життя національного гімну «Ще не вмерла Україна» // Актуальні проблеми внутрішньої політики. – К., 2004, №4, С 11-27.

6. Міська спеціалізована молодіжна бібліотека «Молода гвардія» - [Електронний ресурс], - Режим доступу: <https://cutt.ly/uX1QzW0>

7. Музичне мистецтво України у ХХ столітті. Навчальний посібник. Частина друга. Книга перша /Авторський колектив під керівництвом Л. В. Яросевич. – Тернопіль: СМП «АСТОН», 2002.– 148 с., нот.

8. Національний банк України, – [Електронний ресурс], - Режим доступу: https://web.archive.org/web/20090123084144/http://bank.gov.ua/Bank_mn/Yuv_m/Coins/Vydatni_diachi/Chubinskyi.htm

9. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого, 2002-2022 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nlu.org.ua/vustavki.php?id=789>

10. Національний технічний університет України «Київський політехнічний

інститут імені Ігоря Сікорського» – [Електронний ресурс], – Режим доступу:
<https://kpi.ua/chubynsky>

11. Українська поезія та література - [Електронний ресурс]- Режим допуску:
<https://onlyart.org.ua/biographies-poets-and-writers/chubynskyj-pavlo-biografiya/>

12. Чередниченко Д. Павло Чубинський / Дмитро Чередниченко // – К.:
Видавничий дім «Альтернативи», 2005. - с. 175

13. Шип Н. А. Чубинський Павло Платонович / Н. А. Шип // Енциклопедія
історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; національна
бібліотека України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс], - Режим
доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/node/4592>

Дмитрів І. Р.,
студент 2-го курсу кафедри «Музичне мистецтво естради»
КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»
наук. керівник: Овсянніков В. Г.,
кандидат мистецтвознавства,
викладач кафедри «Музичне мистецтво естради»
КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»

ФОЛЬКЛОР В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МУЗИЦІ

Сучасна українська музична культура представлена низкою виконавців, пісні яких лунають у різних музичних напрямках, кожен із яких представляє ексклюзивне і неповторне звучання.

Фольклор є неоціненним джерелом натхнення для сучасних українських виконавців, які використовують дорогоцінне надбання народу у своїх піснях, популяризуючи українську культуру в інших країнах, адже нація існує до тих пір, поки ми пам'ятаємо про своє минуле. Однак, фольклор в сучасній українській музиці став популярним лише нещодавно, одними з перших, хто вирішив експериментувати с народною музикою є гурт «ДахаБраха».

У 2004 році у музичному просторі сформувався колектив «ДахаБраха», який досить довго критикували за паплюження українських традицій, лише після «Революції гідності» у 2014 році фольклористи визнали артистів. Гурт «ДахаБраха» виконує музику в стилі етно-хаос, комбінуючи слов'янські

фольклорні елементи у поєднанні з елементами блюзу. У загальному саунді в піснях можна почути струнні смичкові інструменти як віолончель так і екзотичні інструменти як кахон і диджерид.

У 2013 році на музичній арені України з'являється ще один багатогранний гурт - «ОНУКА». Музиканти виконують більш традиційні пісні, з використанням електронної музики у поєднанні з трембітом, сопілкою, бандурою, валторною, зозулею, омнікордом. У музиці зазначеного гурту переважає стиль електро-фолк. У піснях відчувається переважно гуцульська тематика. Найбільше виділяє колектив музичний інструмент бугай. Колектив відзначився перемогою в Барселоні на міжнародному кінофестивалі «ARFF Barcelona 2021».

У 2012 році на сцені сучасної музики сформувався гурт «Go-A», виконує музику в стилях електро-фолк, фолк-рок. Концепція саунду колективу полягає у поєднанні сучасної популярної електронної музики з етнічними мотивами, застосовуючи ексклюзивні інструменти з різних куточків світу. Гурт відзначився, насамперед, участю у Євробаченні-2021 і, незважаючи на п'яте місце колективу, їхня пісня «Шум» очолила світовий рейтинг цифрової аудіо платформи «Spotify», залишивши позаду пісню переможців.

Кількість гуртів та виконавців у сучасній популярній музиці, що звертаються сьогодні до фольклору як до єдиного джерела натхнення, не є значною. Однак, поєднання електронної музики з фольклором стало важливим етапом розвитку української музики в її національних координатах.

Виходячи з цього можна сказати, що фольклор у сучасній українській музиці тільки починає набирати оберти. При цьому розвиток сучасної музики у значній мірі залежить не від виконавців, а від смаків молоді. Варто зазначити, що у сучасному вимірі українська народна музика з елементами електроніки є новим напрямом, який є малодосліджений, але яскраво розкриває українську ідентичність.

Євтушенко Л.,
студентка 3-го курсу кафедри «Муистецтво співу»
КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»
наук. керівник: Кушнірук О.П.
кандидат мистецтвознавства,
викладач вищої категорії кафедри «Інструментальне виконавство»
КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»

НАУКОВА СПАДЩИНА П. ЧУБИНСЬКОГО: ОХОРОНИЦЬКА РОЛЬ ІМФЕ ІМ. М. Т. РИЛЬСЬКОГО НАН УКРАЇНИ

Постать Павла Платоновича Чубинського належить до плеяди подвижників українського національного руху на Правобережній Україні, котрі у складних суспільно-політичних умовах Російської імперії (заборона української мови, політичні переслідування українофільства) зуміли закласти підвалини до становлення української державності, своєю працею надати потужного поштовху до розвитку українознавства у різних його напрямках.

Здобувши у Петербурзькому університеті фах юриста (1861 рік), Павло Чубинський завдяки своїм патріотичним устремлінням, став ще й відомим вченим-етнографом, поетом, журналістом. У студентські роки він брав участь у діяльності петербурзької української громади, був одним з авторів науково-літературного щомісячного журналу «Основа». Це був перший український суспільно-політичний і літературно-мистецький журнал в Російській імперії. Показово, що в «Енциклопедичному словнику» акціонерного видавничого товариства Ф. А. Брокгауза - І. А. Єфрона цей журнал названо «найпомітнішим проявом українофільства у ХІХ столітті на території Російської імперії».

На цих зібраннях П. Чубинський особисто познайомився з Миколою Костомаровим, Пантелеймоном Кулішем, Тарасом Шевченком, котрий став для нього духовним вчителем, провідником у житті й творчості. 20 жовтня 1862 року П. Чубинського було вислано «за вредное влияние на умы простолюдинов» (іншими словами, за його українофільську діяльність) на проживання в Архангельську губернію під нагляд поліції. Там він працює слідчим, потім секретарем статистичного комітету, редактором губернської

газети. За сім років заслання українець Чубинський чимало зробив для російської науки, зокрема написав дослідження про ярмарки в архангельському краї, про печорський край, торгівлю в північних губерніях, дослідив юридичні звичаї в місцевій губернії та ін.

В 1869 році П. Чубинський одержав дозвіл на повернення до України й очолив етнографічно-статистичну експедицію Російського географічного товариства в Південно-Західному краї. Протягом 2 років експедиція досліджувала Київську, Волинську, Подільську губернії, частину Мінської, Гродненської, Люблінської, Седлецької губерній та Бессарабію, де проживали українці. Наслідком проведеної експедиції стали 7 томів під назвою: «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край». Вони були опубліковані протягом 1872-1879 років у Петербурзі. Це видання містить напрочуд цінні і різноманітні етнографічні та фольклористичні матеріали: легенди, казки, обрядові й побутові пісні, народний календар, огляд говірок, особливостей їжі та одягу, відомості про проживання поляків та євреїв, про юридичні звичаї та ін.

Саме це зібрання, виявившись першим у царині української етнографічної науки, стимулювало її активний розвиток. Також воно відобразило й характерну тенденцію XIX століття, тобто властиве добі Романтизму велике зацікавлення народними звичаями, обрядами і фольклором, Це проявилось в їх фіксуванні та науковому вивченні, впровадженні народних мотивів у художній творчості.

Цей величезний внесок П. Чубинського високо цінується сучасними вченими як вже класичне надбання етнології, без знання якого формування поглядів науковця-етнолога не уявляється можливим.

З такого огляду охоронницьку місію щодо наукової спадщини П. Чубинського взяв на себе **Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної академії наук України** (директор - академік Ганна Скрипник).

Витоки цієї установи, заснованої 1936 р. як Інститут українського фольклору АН УРСР, починалися від низки етнографічних та

мистецтвознавчих осередків, які виникли у 1920-х роках: Етнографічної комісії (утвореної 1920 р.), Кабінету антропології і етнології ім. Хв. Вовка (утв. 1922 р., першої державної етнографічної установи у системі АН УРСР), Кабінету музичної етнографії під керівництвом К. Квітки, Кабінету мистецтв (кер. Ф. Шміт), кафедри мистецтвознавства та історії українського мистецтва під керівництвом О. Новицького, Комісії краєзнавства (з секцією етнографії), Всеукраїнського етнографічного товариства, установ Історико-філологічного відділу АН УРСР.

Примітну сторінку в історію установи вписав видатний поет Максим Рильський, котрий очолював Інститут понад 20 років (1942–1964). Сучасну назву Інститут носить від 1994 р., і як багатопрофільна наукова інституція працює над розробкою таких пріоритетних наукових напрямків: історико-етнографічне вивчення культури та етнічної історії українського народу; історія та теорія професійного мистецтва та народної творчості; етнокультура та мистецтво зарубіжних країн.

Надзвичайно цінною складовою ІМФЕ ім. М. Т. Рильського є відділ «Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів» та наукова бібліотека. Зокрема, у бібліотеці зберігається **раритетне перше видання** з корпусу згаданої спадщини П. Чубинського: Т. 1, вип. I (1872), вип. II (1877); Т. 2 (1878); Т. 7 (1972).

Протягом 2008–2011 років у цій установі було перевидано усі (за винятком першого) томи зібрання праць експедиції П. Чубинського:

Т. 2: Малороссийские сказки. – К., 2008 (Казки міфічного та побутового змісту, народні оповідання, бувальщини);

Т. 3: Народный дневник. – К., 2008 (записи віршованих текстів народних пісень: веснянки, русальні, купальські, обжинкові пісні, колядки та щедрівки з викладом оригінального тексту й коментарями до них);

Т. 4: Обряды: родины, крестины, свадьба, похороны. – К., 2010 (обрядові, колискові та дитячі пісні й ігри, прикмети та повір'я, пов'язані з вагітністю і новонародженим, елементи сімейно-побутової та знахарської медицини, а також 20 розлогих описів весіль);

Т. 5: Песни любовные, семейные, бытовые и шуточные. – К., 2011 [зібрання українських народних пісень, згрупованих за кількома загальними розділами (любовні, сімейні, побутові та жартівливі), кожен з яких має ще й вужчу тематичну класифікацію; розділ «Пісні побутові» включає козацькі, гайдамацькі, рекрутські, солдатські, бурлацькі, чумацькі, «п'яницькі», станові та пісні часів кріпацтва];

Т. 6: Народные юридические обычаи по решениям волостных судов. – К., 2011 (присвячений звичаєвому праву українців, містить описи сільських правничих звичаїв та кримінальних і цивільних справ волосних судів);

Т. 7. – К., 2011 (присвячено висвітленню етнографічних особливостей українців та національних меншин Південно-Західного краю. Том складається з трьох частин, у першій з яких міститься ґрунтовний етнографічно-статистичний опис єврейського населення українських земель, а в другій подано етнографічно-статистичний нарис про поляків, а також представлено короткі відомості про великоросів, німців, чехів, молдован та ін. Окрему частину тому складає розлоге дослідження «Малороси Південно-Західного краю», що присвячене етнографії та антропології, і є, по суті, однією із ранніх синтетичних праць про етнокультурну самобутність українців).

У бібліотеці Інституту також знаходяться окремо видані деякі праці із цього корпусу, як наприклад «Ангели на сходах неба (народні повір'я та забобони)» (К., 1992), «Календар народних звичаїв і обрядів» (К., 1993), двотомник «Мудрість віків» (К., 1995), опис весільного обряду з Рівненщини (Рівне, 2004); збірка поезій «Сопілка» (К., 2001). Для дослідників наукової та художньої постаті П. Чубинського цінним виданням є наявний у її фондах бібліографічний покажчик В. Литвина (Бориспіль, 2009).

Таким чином, перевидання зібрання томів **«Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край»** Павла Чубинського, що відіграло засадничу роль у появі науки етнології, стало важливою подією у справі збереження наукової спадщини визначного вченого-етнографа.

Ноздріна С. О.
студентка 3-го курсу спеціальності «Народні інструменти»
КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»
наук. керівник: Сергєєнко О.М.,
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри «Музичне мистецтво естради»
КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»

НАРОДНА КАЗКА ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ У ТВОРЧОСТІ ПАВЛА ЧУБИНСЬКОГО

Павло Платонович Чубинський провів своє дитинство у місті Бориспіль, що розташовано у Київській області. Формування його поглядів було пов'язано з роками студентської молодості, з поширенням поглядів «холопоманів», поширенням поглядів громадських рухів, що активно розвивалися і в українських землях у 60-70-х роках XIX століття.

Приїжджаючи додому під час канікул Павло Чубинський не тільки поширював нові ідеї, а і впливав на національно-культурне

пробудження українського народу. Прогресивна молодь займалась народовивченням, поширенням освіти, української мови, традицій, вірувань через недільні школи. Так і Павло Чубинський приділяв велику увагу вивченню рідного краю через вивчення побуту, релігійних вірувань населення, міфів, казок. Частина з них увійшла до II тому VII-томної роботи «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край», що вийшли у світ протягом 1872-1879 років.

Казки, міфічні і побутові, весільні обряди, народні звичаї, огляд українських говірок, пісень записані Павлом Чубинським дійшли до нас і завдяки збереженню пам'яті про видатного земляка нащадками, мешканцями сучасного Борисполя.

Існує твердження про те, що давні народи мають свої міфи, оповідання, казки, а український народ, начебто, такої міфології не має. Павло Чубинський, збираючи та записуючи казки від селян зазначав, що міфічні казки «містять у собі уламки давніх вірувань, і тому, будучи пам'ятками народної творчості, вони одночасно можуть слугувати матеріалом для змін та нашарувань... Міфічні казки майже ніколи не мають повчального характеру; досить рідко в них трапляється гумор. Вони завжди епічні, з дуже рідко вживаними ліричними відступами. Народ завжди слухає ці казки серйозно, спокійно; люди вірять, що переказане могло відбуватися насправді, и і тепер може бути» [2]. Так, Павло Чубинський показав глибокий зв'язок з прадавнім минулим, зв'язок багатьох поколінь українців, об'єднаних спільною культурною, історичною традицією.

Бориспільські казочки передають народну казку як міф, поетизовану розповідь про Світ, його творіння, про боротьбу добра і зла. І навіть в адаптованому перекладі казочки потребують вдумливого відношення сучасника, оскільки записані дореволюційним алфавітом в українській транскрипції. В казочках зустрічаються застарілі слова, бориспільські діалекти, що потребують додаткового звернення до словника. Ось декілька назв: «Про бідного парубка і царівну», «Дідова дочка і бабина дочка», «Про Великодній вогонь» [1]. Окрім відомих сюжетів серед записаних Павлом Чубинським можна знайти і суто бориспільські, оригінальні, про які ще і не чули.

Бориспільські казочки Павла Платоновича Чубинського – чудова етнографічна скарбничка, що розкриває міф-казку, на якій виховувалися наші предки, попередні покоління українців. Знайомство з українськими народними міфічними казками, записаними Павлом Платоновичем Чубинським у Борисполі у середині ХІХ століття розкривають його надбання з несподіваної сторони багатогранність діяльності нашого славетного земляка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Українські народні міфічні казки, записані П.П.Чубинським у Борисполі у середині ХІХ століття / уклад. : С.С.Кравчун, О.І.Кравчун. - Бориспіль, 2011. - 86 с.

2. Зиль А. Народознавець. Павло Чубинський і його доба. / А. Зиль - Київ: ТОВ «Казка», 2009. - 400 с.

Петрик Н. С., Рудь Д. В.
студентки 3-го курсу спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності» КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»
наук.керівник: Криницький В. С.
викладач першої категорії кафедри «Інструментальне виконавство» КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»

ПАВЛО ЧУБИНСЬКИЙ ЯК ДОСЛІДНИК УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ГРИ

Серед когорти українських культурних діячів ХІХ століття вирізняється постать видатного народознавця, фольклориста, етнографа - Павла Чубинського.

П.П.Чубинський працював у час, коли українська інтелігенція, перебуваючи в руслі загальноєвропейських процесів, усвідомила, що повинна на повен голос заявити про національну окремішність та культурну унікальність українців, протидіяти політичній та мовній асиміляції і

дискримінації. Тогочасні культурні діячі започаткували потужний культурно-освітній рух, метою якого було утвердити українців як політичну націю за допомогою наукового пізнання етнічних особливостей, фольклору, народних звичаїв та релігійності. І всі помисли дослідника були про національне становлення.

У наші часи ім'я Павла Чубинського мало відоме як збирача ігрової культури нашої країни. Однак значну частину праці «Труды этнографическо-статистической экспедиции в западно-русский край» він присвятив народній

грі. У цій роботі П.Чубинський виділив два типи етнічних ігор та обрядів, які у

свою чергу теж поділено на категорії. У першу групу ввійшли весняні ігри, яких всього було представлено 57. А у другій групі було зібрано дитячі ігри, поділені на:

- ігри для дівчаток (всього 5 текстів);
- дитячі ігри з піснями (всього 30 текстів);
- ігри обох статей (всього 7 текстів).

Дитячі ігри найчастіше супроводжувалися обрядовими піснями і слугували ще й як пісні-обереги. Зазначимо, що серед дитячих забавок були такі відомі нам й досі молодіжні ігри як «Коза», «Кострубонько», «Шум», «Кривий танець» та «Галка».

Дослідник окремо виділив невеличким циклом дражнилки, які розглядаються у третій частині. У четвертій знаходились пісні та ігри пов'язанні з вихованням дітей, навчанням, а також народженням.

П.П.Чубинський у своєму збірнику пояснював правила гри, розповідав їх історію виникнення, а також зазначав регіони, села та обрядові місця, де проводилися ігри.

Етнограф, звернув увагу на те, що в обрядових діях та іграх протікає тонка нитка театральнo-драматичних дій, загалом ці дії є саме характерними весняному циклу. Такі дії як, перевтілення в персонажів пісні, особливі рухи танцю, жести і міміка, створюють повноцінну картину та формулу етнічних дій наших предків. Для українських народних (драматичних) ігор, є характерна наявність багатой символіки.

Наші предки брали приклади для своїх обрядів з:

- природи (тварини, птахи, рослини);
- діяльності людей (ношенні води, зборів врожаю та посіву);
- традиційних дій, які вважалися священними та відокремленими (плетіння коси, шиття посагу).

П.П.Чубинський також у своїх роботах згадував, що наші пращури обирали для своєї символіки та поклонінь небесні світила, сонце, місяць, зірки, які поєднувалися з рослинним світом.

Символами ритуалів із участю природи ставали:

- почуття кохання, стосунки - «Мак», «Просо», «Жито-Сонце»;
- дружба, віра - «Березка», «Струмок»;
- сім'я - «Ячмінь», «Волошки»;

Також образи тварин чоловічої статі виконували роль коханця, викрадача дівчат, залицяльника.

За нашими дослідженнями у збірнику П.П.Чубинського, окрім символів рослинного та тваринного світу, етнічним іграм притаманні такі персонажі як: володар, жельман, царенко, чорт, які дали їй відповідну назву іграм. Для відтворення подій, відображених у народних театралізовано-драматичних іграх, характерні, наявність простих, повсякденних символів: мости, ворота, місяць, зіронька, червоні чоботи і ще багато іншого. Дійства в таких іграх побудовані на протистоянні, зіткненнях між собою декількох, або один на один персонажів.

До речі, ігри-ритуали розпочинались не стихійно, а з пояснення правил, навіть якщо вони були відомі усім. Учасник і водночас голова усього дійства розповідав правила, пояснював кому як себе поводити і відводив особливі ролі (загалом таке присутнє у іграх «Шум», «Володар», «Ворон»).

Окремою групою слугували побутові ігри, показуючи кожен день, який проводили пращури, головними героями, яких ставали парубки і дівчата, баба й дід, чоловік і жінка. У пісенних творах, сценках і театралізованих іграх, використовували, контрасти та зіставлення. Побутові ігри були все ж загалом діалогові, або описові, ще рідше комбіновані, адже відтворити розмови, через танець без слів ставало важкою задачею. Найвідомішими іграми слугували «Жона та муж», «П'яний син», «Нелюб».

Тож, головними мотивами в українських народних іграх, зібраних П.П.Чубинським, слід виділити:

- 1) сватання – «Царенко», «Жельман№», «Зайчик»;
- 2) кохання – «Васильок», «Огірочки», «Зайчик»;
- 3) шлюб з нелюбом – «Нелюб», «Кострубонько», «Перепілонька»;
- 4) материнські застереження та навчання – «Шум», «Не слухай», «Любий-не любий».

Павло Чубинський, з дитячих ігор виділяв найяскравішими «Зайчику», «Печу, печу хлібчик». Змістом також багатьох дитячих текстів була саме колискова, яка повинна була захистити дитину від злих духів і негативу. Такі пісні за традиціями вважалося діяли на дитину як замовляння для збереження здоров'я.

У дослідження П.П.Чубинського встановлено, що в обрядових святкових дійствах найчастіше були присутні ігри, призначені лише для цього свята. Переконливим прикладом цього є Свято Купала та цілий цикл Купальських Свят.

До Купальського циклу, митець відносив такі ритуально-етнічні ігри пращурів як:

- 1) співи і танці навколо Марени і Купала;
- 2) ворожіння на майбутню долю;
- 3) стрибки через вогнище;
- 4) гадання на вінках біля води.

Хоровод різнився від усіх обрядових ігор і вважався, як інший тип. Частіше його пов'язували з культом сонця. У хороводних піснях мелодія, текст, міміка, рухи і драматична дія об'єднувалися у одну повноцінну дію створюючи, не руйнівний союз. Пісні коли закінчувались вигуками, або скрикуваннями «Гей!», мали заклинально-магічний характер.

Тут слід підкреслити такі обряди проходять тільки у певних рамках свого простору і часу, занурюючись у власний «ігровий світ», повністю залишаючи повсякденний світ за спиною, хоча на це вказував, не лише П. Чубинський. Класикою, таких ритуалів, виступає жертвопринесення, яке залежно від того, кому приноситься жертва, виділялися особливі дні. Наприклад, у П. Чубинського знаходимо, що на десятій понеділок, який святкується на честь русалок «господарки поливають молоком шлях, яким ходила худоба до водопою або на пасовисько, щоб ці водяні дівчини не нападали на скот» (цит. за [1, 931]).

У записах П.П.Чубинського щодо весілля, крім класичних ритуалів, є такі ритуально-ігрові діалоги під час сватання, де хлопця називають «бичком», а

дівчину – «теличкою»: «Захотів наш бичок до вашої ялошеньки (телички), якби ласкаві того бичечка та ялошеньку поблагословили» [2].

У деяких регіонах, як пише П. Чубинський, увійшовши до кімнати, після звичайного привітання говорять: «Добри вечір! Сядемо трохи й підночуємо, - тут десь забігла наша телиця з череди; просимо ж вас віддайте її нашому хазяїну (інколи згадують ім'я нареченого), а ми вам за те могорич поставим». Батьки нареченої роблять вигляд, що ніякої телиці не бачили, аж поки не вдається стягнути її за ноги з печі. Подібні приклади ритуалів можна знайти в родинних циклах, але й інколи – у календарних літнього циклу.

Узагальнюючи сказане, можна зробити висновок, що П. Чубинський зібрав та описав цінний доробок традиційно-етнічної ігрової культури, серед яких, виділив: народні ігри (дитячі й молодіжні); ритуальні ігри; календарні; обрядові.

Дані свідчать про те, що сенс народних ігор особливий та унікальний. Ігрова ситуація відбувається в окремому ігровому просторі та за певними заздалегідь узгодженими правилами, які виходять за межі повсякдення.

П.П.Чубинський довів, що народна гра, є важливою й невід'ємною частиною культурного минулого України, етнічною особливістю та щоденною практикою повсякденного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чікало О. Павло Чубинський - видатний подвижник українського народознавства (до 180-ліття до дня народження) // Народознавчі зошити - Львів, 2019. - С. 929-931.
2. Бріцина О. Фольклорна проза із зібрання П. Чубинського: історичні здобутки і сучасні проблеми дослідження / Історія української етнографії. - Івано-Франківськ, 2014. - Ч.2 - 4-9 с.
3. Гуменюк П. Павло Чубинський як збирач і дослідник української традиційної ігрової культури // Музей Івана Гончара [Веб-сайт]. - Київ, 2010. - URL: <https://cutt.ly/3X4iExk/> (дата звернення: 05.12.2022).

Сніжко С.
студентка 2-го курсу спеціальності «Народна хореографія»
КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»,
наук.керівник: Дідук І.А.
канд.психол.наук, викладач кафедри «Музичне мистецтво естради»
КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»

ВПЛИВ ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН МОЛОДІ

Актуальність: Пісенний фольклор як культурно-соціальне явище є предметом багатьох досліджень. У них наголошується, що пісня є своєрідним літописом життя народу. Так через пісню у поетичній, доступній та природній формі розкривається світогляд українців, віддзеркалюється їхній побут, прагнення та почуття. З другого боку - вона визначає національну самоідентифікацію особистості, є домінуючим чинником формування її цінностей та ідеалів. Цікавість до пісенного фольклору виявляє і психологічна наука. Думка про те, що пісня впливає на психологічний стан особистості не викликає заперечення, однак вона є малодослідженою та потребує додаткового вивчення. Все це зумовило вибір теми даного дослідження.

Мета дослідження з'ясувати зв'язок між жанрами народної пісні та емоційним станом сучасної молоді.

Завдання дослідження: розкрити значення, риси та жанри народних пісень; з'ясувати вклад Павла Чубинського у вивчення пісенного фольклору; дослідити вплив народної пісні на емоційний стан сучасної молоді.

З метою вивчення впливу народної пісні на емоційний стан молоді було проведено опитування серед здобувачів освіти освітньо-професійного ступеня «Фаховий молодший бакалавр» 2-го та 3-го курсів Академії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пісенний фольклор є особливим жанром народної творчості, який розглядається як джерело національної художньої традиції, засіб музично-естетичного виховання та виразник народної свідомості та ідентичності. У ньому виявляються емоції та почуття людини до навколишнього світу, її світоглядні цінності. На думку

В.П.Коротя-Ковальської, народна пісня є носієм найсильнішого впливу на людину [7]. Вона як цінне надбання народу ніколи не втрачає своєї актуальності та передається завдяки виконавському мистецтву народних співаків, таких як: Тарас Компаніченко, Ніна Матвієнко, Оксана Муха, Христина Соловій, Олеся Киричук, народних гуртів: Деревички, Вулиця Володимира, Рожаниця, Дивина, Буття, Шука-Риба. Їхнє аранжування можна почути у виконанні гуртів KOZAK SYSTEM, TaRuta, The Doox, Folknery, ONUKA, Go-A, ДахаБраха, Мавка, Мері, Океан Ельзи, Rock-N. Народні гурти діляться своїми здобутками на таких фестивалях як Духовна пісня в Чигирині, Гарбуз фест, Покрова Козацької Варти та ін.

У народних піснях представлено філософію вічного життя, любов до всього, що оточує, радість земного буття та праці [7]. Такі сенси української народної пісні відповідають її змісту, у якому віддзеркалені всі прояви життя народу: його релігійні вірування та звичаї, погляди на мораль, ставлення до природи, патріотичні почуття, прагнення до свободи. Деякі українські пісні пройняті тонким гумором, навіть трапляються і сороміцькі, але й вони свідчать про високу мораль українського народу. Де є місце «порядності та духовному піднесенню» [7, с.48].

Пісенні твори яскраво передають емоційний стан героя чи ставленні до події, що формують почуття глибокої емпатії у нашого сучасника.

Разом із тим народна пісня несе глибоку психологічну захисну функцію. Зокрема, зміст текстів пісень, особливо колискових, містить натяки на захищення дитини від негативної енергії та злих надприродних сил. Пісня-замовляння (та ж колискова) сприяє збереженню здоров'я дитини [2].

У народних піснях часто використовується хороводи (танок), в яких гармонійно поєднуються, створюючи художню цілісність, слово, мелодія, міміка, танцювальні рухи і драматична дія. Зображення бажаного за дійсне – один із характерних засобів обрядової поезії, заснований на вірі в магичну силу проспіваного слова. Так, гукання з підвищенням тону в кінці вигуку, якими закінчувались ці пісні, мають заклиально-магічний характер [3].

Існує традиційна класифікації народних пісень:

1. Обрядові пісні:
 - Календарно-обрядові: весняного циклу (веснянки, весняні хороводи, гаївки, русальні пісні), літнього циклу (петрівки, купальські, жнивварські пісні), зимового циклу (миколайки, щедрівки, колядки).
2. Побутово-ліричні пісні:
 - родинно-побутові (колискові, весільні, танцювальні, голосіння);
 - соціально-побутові (козацькі, чумацькі, кріпацькі, рекрутські (солдатські) пісні, ремісницькі, переселенські, бурлацькі (заробітчанські).
3. Епічні пісні: історичні пісні, думи, балади та билини [4].

Таким чином, пісенна творчість є предметом багатьох досліджень, які свідчать про її значимість, інакшість та багатожанровість. Кожний жанр пісенного фольклору має особливості, які мають різне емоційне відображення, викликають стан психоемоційного комфорту чи дискомфорту.

Пісенний фольклор відіграє значну роль у становленні особистості, особливо, у її молоді роки. Загально визнано, що саме народна пісня, особливо в живому виконанні, а ще краще – у власному, викликає у дітей та юнацтва сильні емоції, чим впливає на їхні психічні стан. М.Максимович зазначає тонкий ліризм, інтенсивність і динаміку висвітлених у пісні почуттів [2].

Спів народної пісні дає можливість людині пережити світ почуттів та емоцій, який відкривається у піснях, ідентифікуючи свою ідентичність. Широко відомим є досвід французької дослідниці українського походження Ганни Хоткевич, яка розробила та ефективно використовує у роботі з вагітними жінками народні колискові пісні. Основна мета таких занять - налагодження контакту між майбутньою мамою та ще не народженою дитиною.

Зацікавлення психологічним аспектом народних пісень виникло практично із зародженням фольклористики як науки - з перших десятиліть ХІХ ст. Майже всі дослідники, що зверталися до народної поезії, відзначали так чи інакше її психологічний аспект. У праці Віри Білик розкрито закордонні дослідження психологізму фольклору [2].

Окремим напрямом досліджень стала музична терапія. Розуміння природи голосу, знання ефекту звуків, які він генерує, є наукою самопізнання

та самозцілення. Так, доктор Полем Дж.Мозесом професор клініки мови і голосу факультету отоларингології Стенфордського медичного університету. у 40-х і 50-х роках минулого століття довів, що голос - це основна форма вираження індивідуальності. Він наголошував, якщо уважно прислухатися до голосу, можна проаналізувати різні моделі поведінки, простежити за ними і підібрати відповідне лікування [8].

Сучасну музикотерапію використовують як засіб впливу на психічний та фізичний стан людини. Ефективність методик музикотерапії також доводять С.Хміль (Україна - Греція), О.Чебикіна, А.Андрієвський [8, с. 236], Е.Алієва (Україна) [1]. У такий спосіб музична терапія допомагає особистості досягнути свої можливості та актуалізувати потреби.

Таким чином, пісенний фольклор має неоціненний ресурс впливу на емоції особистості.

В українській фольклористиці особливий інтерес до пісенних жанрів фольклору проявляється у другій половині XIX ст. У збірниках відомих науковців К.Сементовського, М.Сумцова, А.Метлинського, М.Костомарова, П.Іванова, В.Милорадовича та ін. зустрічаємо перші спроби його вивчення та класифікації. Вагомий внесок у дослідження цієї проблеми зробили й інші фольклористи-романтики: Ю.Венелін, О.Бодянський, А.Метлинський, Я.Головацький, М.Костомаров; а пізніше - О.Потебня, І.Франко, В.Білецька, О.Дей, Б.Рубчак та інші.

Однією з перших спроб дослідження й упорядкування є роботи П.Чубинського. Він узагальнює головні мотиви в українських народних піснях [3]. Дослідник органічно поєднує історичні, статистичні та правові дані.

Так, П.Чубинський у своїй основній роботі «Труды этнографическо-статистической экспедиции в западно-русский край» збирає і досліджує пісенний фольклор. У цій праці охоплено і опрацьовано різноманітний матеріал, який зафіксував зріз фольклорного надбання українського народу середини XIX століття. Пісенному фольклору було присвячено два відділи другого тому. Павлу Платоновичу вдалось зібрати понад 4000 пісень, що стало непересічним явищем у той час [5]. П.Чубинський збагатив народнопоетичний

репертуар й регіональними варіантами. Павло Чубинський довів, що фольклор не можна видалити з контексту традицій національної культури, суспільної свідомості, способу життя та художнього відображення картини світу [3]. Праці етнографа було відзначено золотою медаллю другого ступеня на міжнародному конгресі в Парижі 1875 року, що підтверджує міжнародне визнання його творчих здобутків [5].

Пісні у праці дослідника поділено на календарно-обрядові, відповідно до пір року, а також весільні та пісні про кохання. Включено також чимало козацьких, гайдамацьких, рекрутських, чумацьких та наймитських пісень. Вони надають уявлення про життя та побут українського народу, його надії та сподівання. Є оберегом щасливого майбутнього. Тексти народних пісень вражають простотою та неповторністю, адже в пісні відображено народну свідомість, морально-етичні ідеали [5].

Вже більше ста років пройшло з моменту її публікації, проте вона й досі лишається одним із значущих джерел вивчення національної традиції. Тому цілком виправданим є інтерес до зібрання не лише як до факту історії науки, але і як до живого джерела сучасних дослідницьких пошуків [5].

Для вивчення впливу народної пісні на емоційний стан сучасної молоді було розроблено опитувальник, який складається із 14 питань (додаток 1). В опитувальник було включено кольорові асоціації за методикою Люшера.

За результатами нашого дослідження, у якому взяло участь 46 здобувачів освіти, можна стверджувати, що, по-перше, у них існують різні музичні вподобання. Так, 63% респондентів, вибираючи між різними видами пісень, обрали естрадні пісні, а далі розподіл такий: 40% студентів зазначили народні пісні, 24% - шансон, 15% - академічний спів, 9% - романси. Тобто, народна пісня хоча й не є найпопулярнішою пісенною формою серед молоді, але впевнено займає другу позицію, випереджаючи при цьому шансон, академічний спів та романси. При цьому наголошується на її красі, природності, мелодійності, змістовності, історизму, зв'язку з історією, традиціями та культурою України. Відзначають також тренд сьогодення: поєднання народної і

сучасної пісні. Важливість народної пісні у своєму житті 40% здобувачів освіти оцінюють на високому рівні, 40% - на середньому, 20% - на низькому.

По-друге, звучання народної пісні викликає позитивний емоційний відклик. 63% респондентів говорять про значний вплив народної пісні на їхній емоційний стан. При цьому 30% оцінюють його як високий, 37% як середній, 32% - низький. Це можна пояснити емоційною забарвленні пісенного матеріалу та його сильною внутрішньою енергетикою.

По-третє, види народних пісень викликають у слухачів різні емоції та почуття. Обрядові пісні (колядки, щедрівки, веснянки) у 65,2% респондентів викликають радість, у 50% - захоплення, піднесення, у 43,5% - зацікавленість. Побутові народні пісні (ліричні, жартівливі, козацькі, чумацькі) у 58,7% викликають зацікавленість, у 41,3% - радість, у 32,6% - захоплення. Епічні народні пісні (історичні, повстанські, думи, балади) пов'язані з такими почуттями як гордість у 41,3%, єдність у 39,1%, зацікавленість у 34,8% досліджуваних. Як бачимо, ідея пісні впливає на емоції слухача та ставлення до історії країни.

У ході дослідження також з'ясовано, що актуальним видом народних пісень є календарно-обрядові, їх обрало 44% респондентів. Саме новорічний та різдвяний пісенний фольклор є найбільш затребуваним, оскільки тісно пов'язаний з українськими традиціями. 35% респондентів віддають перевагу родинно-побутовим, 15% - суспільно-побутовим, а 7% - історичним пісням. У такий спосіб, через різноплановість пісні представлено різні сторони життя людей. Особливий зв'язок поколінь відбувається через календарно-обрядовий фольклор. Саме він несе цінну семантичну та емоційну інформацію для молоді.

Більшість здобувачів освіти (72%) вказує, що чують народні пісні безпосередньо від своїх рідних, які люблять їх співати. При цьому в кожного другого респондента (53%) виконання пісень є родинною традицією.

Оскільки М.Люшер довів, що кольори несуть певні усталені сенси світосприйняття особистості, то дослідження було доповнено асоціативний кольоровим тестом. Досліджуваним було запропоновано вибрати з восьми кольорів три для певних видів народних пісень. Було отримано такі результати:

обрядові пісні забарвлені у **синю** та **червону** гама, побутові - у **жовту** та **червону**, епічні - у темні відтінки (сірий, коричневий, чорний) та **червоний** колір, а потім вибір впав на **синьо-жовті** відтінки.

Як бачимо, лідером серед кольорів є червоний, він забарвлює всі види пісень. Червоний колір асоціюється з сонцем, вогнем, кров'ю. Люди споконвіку носили червоне як символ багатства та свята. Так, народна пісня загалом у баченні молоді має червоне світосприйняття, викликаючи активну та позитивну модальність. Поєднання з іншими кольорами визначає певні особливості народного життя та ставлення до нього.

Поєднання червоного кольору з синім надає обрядовим пісням чистоти, спокою, стійкої позитивної прив'язаності, потребу активно діяти та досягати успіху. Червоний відтінок із жовтим характеризує життєрадісність, перспективність, надію на краще.

Епічні пісні свідчать, що молодь усвідомлює негативну модальність пісень: смуток та тривогу, перемоги та поразки. Сірий колір також означає намагання контролювати свої емоції, бажання трансформувати негативні переживання. При цьому символічним є перехід до синьо-жовтих відтінків, кольорів прапору української держави.

Таким чином, можемо зробити висновок, що пісенний фольклор шанується сучасною молоддю та має позитивну модальність, а ідея, яку несе пісня впливає на емоції слухача та ставлення до історії країни. З'ясовано, що молодь надає перевагу календарно-обрядовим пісням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Алієва Е. Психологічні чинники формування у студентів здатності до самостійного життєвого вибору [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://cutt.ly/SX1Onw7/> (дата звернення 12.12.2021).
2. Білик В. Особливості психологізму українських народних пісень : автореф. дис. здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук : 10.01.07 / Білик В. . - Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. - 21 с.

3. Гуменюк П. Павло Чубинський як збирач і дослідник української традиційної ігрової культури [Електронний ресурс] / Поліна Гуменюк // Режим доступу: <https://cutt.ly/DX1Uom>
4. Грица С. Й. Народна пісенна творчість // Історія української музики: у 6 т. – Т. 2 : XIX ст. – К., 2009. – С. 18-51.
5. Зиль А. Народнознавець. Павло Чубинський і його доба. / А. Зиль - Київ: ТОВ «Казка», 2009. - 400 с.
6. Козак О. Здобутки Павла Чубинського в дослідженні українського фольклору [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2017_2/4.pdf
7. Коротя-Ковальська В.П. Українська народно-пісенна творчість в українознавстві. – К.: НДІУ, 2008. – 254 с.
8. Чайка М. М. Оздоровчий вплив музичного фольклору [Електронний ресурс] / М. М. Чайка, С. В. Чайка // Педагогічна освіта: теорія і практика. – 2011. – Вип. 9. - С. 235-240. – Режим доступу: <https://cutt.ly/XX1OuOF>

ДОДАТОК 1

АНКЕТА

1. Яким пісенним жанрам ви надаєте перевагу?
2. Назвіть 3 причини слухати народну пісню?
3. Оцініть від 1 до 10 важливість народної пісні у вашому житті?
4. Чи впливає народна пісня на ваш емоційний стан?
5. Оцініть від 1 до 10 силу впливу народної пісні на ваш емоційний стан?
6. Які емоції у вас викликають такі обрядові народні пісні як колядки, щедрівки, веснянки?
7. Які емоції у вас викликають такі побутові народні пісні як ліричні, жартівливі, козацькі, чумацькі?
8. Які емоції у вас викликають такі епічні народні пісні як історичні, повстанські, думи, балади?
9. З якими кольорами у вас асоціюються такі обрядові народні пісні як колядки, щедрівки, веснянки?

10. З якими кольорами у вас асоціюються такі побутові народні пісні як ліричні, жартівливі, колискові, козацькі?
11. З якими кольорами у вас асоціюються такі епічні народні пісні як історичні, балади, думи?
12. Який вид народних пісень Вам подобається найбільше?
13. Скажіть, будь ласка, Ваші батьки, дідусі, бабусі, родичі люблять співати народні пісні?
14. Назвіть 3 знакові на ваш погляд народні пісні?

Уткін І.

студент 1-го курсу кафедри «Музичне мистецтво естради»

наук. керівник: Кушнірук О.П.

кандидат мистецтвознавства,

викладач вищої категорії кафедри «Інструментальне виконавство»

КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»

ТВОРЧА ПОСТАТЬ ОЛЕКСАНДРИ ЧАЛЕСВОЇ (ЧУБИНСЬКОЇ) У МИСТЕЦЬКОМУ КОНТЕКСТІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Ім'я Павла Чубинського (1839–1884), автора слів Державного гімну, відомого вченого-етнографа, поета, журналіста, юриста за професією, належно поціноване й шановане українцями. Але меншим полем обізнаності широкого загалу є його власне родинне коло. У шлюбі, зареєстрованому 1872 року з Катериною Порозовою, сестрою дружини інженера-цукровара Толпигіна, народилося 4 дітей: Олександра - оперна співачка, Михайло - професор-криміналіст, відомий вчений, засновник наукового кримінального права, Федір - ветеринар і Павло - інженер.

Особливої уваги заслуговує творча постать доньки П. Чубинського – Олександри, обдарованої оперної співачки, яка у свій час користувалася великою популярністю серед меломанів. Але через певні об'єктивні історичні обставини та віражі особистої долі сьогодні її постать фактично забута. Окремі невеликі згадки про неї зустрічаються у словнику А. Пружанського «Вітчизняні

співаки» (Т. 2), монографії М. Стефановича про Київський оперний театр, книжці «Записки оперного співака» С. Левика.

Завдяки віднайденим спогадам її онука Михайла Гортинського від 2000 року (живе у Франції), викладеним у Інтернет-мережі, вдалося реконструювати біографію співачки.

Олександра Павлівна Чалєєва (у дівочтві Чубинська, 1873 – 1949)

народилася в один день із братом-близнюком Павлом. Вона здобула гарну освіту: закінчила у 1881 р. Смольний інститут, після нього – Московську консерваторію, Вищі філософські курси. Олександра мала сильне красиве мецо-сопрано контральтового характеру і широкого діапазону (легко долала високу теситуру). Як згадував її сучасник С. Левик: «Великий і дуже красивий голос контральтового характеру мала Чалєєва. Вона відмінно справлялася і з високим мецо-сопрановим репертуаром, зокрема з партією Амнеріс з опери «Аїда» Дж. Верді. Крім Амнеріс, кращою у неї була партія Любави з опери «Садко» М. Римського-Корсакова. Серед інших партій співачки – Княгиня («Русалка» О. Даргомижського), Поліна і Миловзор («Пікова дама» П. Чайковського), Валерія («Пісня торжествуючого кохання» А. Сімона), Зібель («Фауст» Ш. Гуно).

Починала кар'єру співачки Олександра в 1903 р. в Київській опері і була на той час не тільки великою оперною співачкою, але й високоосвіченою і високоморальною жінкою (як уже згадувалося, закінчила Смольний інститут благородних дівиць). Від 1904 року брала участь у концертах Гуртка любителів російської музики, де виконувала романси О. Даргомижського, П. Чайковського, А. Арєнського, О. Гречанінова.

Вокальною майстерністю О. Чалєєвої захоплювалася й московська публіка. Гортаючи програми видатного співака Федора Шаляпіна, можна прочитати, що з ним у головних ролях в імператорському Великому театрі в Москві співала Олександра Павлівна. З Шаляпіним О. Чалєєва була в дуже

хороших і дружніх стосунках, де неї співак відносився з великою повагою і навіть дослухався до її порад. Як наприклад, Олександра Павлівна йому не радила братися за оперу «Демон» А. Рубінштейна, запевняючи Шаляпіна, що це йому не по голосу, до чого в той час він і прислухався. У дружній обстановці, Шаляпін називав її Ванечкою, адже вони часто разом співали в опері «Життя за Царя» М. Глінки, як тоді називали оперу «Іван Сусанін», де партію Сусаніна виконував Шаляпін, а його прийомного сина Вані - О. Чалеєва.

Олександра була дуже привабливою і користувалася успіхом у протилежної статі. До кола її численних прихильників належав російський композитор Сергій Рахманінов, який у той час, коли Олександра співала у Великому театрі, був там диригентом.

Як пише у спогадах М. Гортинський, онук співачки: «за оповідями Олександри Павлівни, Рахманінов навіть був готовий покинути заради неї свою сім'ю. Але О. П. Чалеєва як жінка дуже високоморальна не могла собі дозволити розбити чужу родину і ніколи не відповідала ні на які залицяння, що дуже пошкодило їй у кар'єрі. Подарунки і призи сипалися зусібч, але вона ніколи не приймала дорогоцінностей, які зобов'язують, лише не відмовлялася від шоколаду і квітів. Через інтриги незадоволених залицяльників і ревливих суперниць їй доводилося переходити з одної опери в іншу, і врешті-решт у 1912 році вона поїхала на гастролі в Італію, в знаменитий театр «Ла Скала» в Мілані. Готуючись дебютувати у партії Амнеріс, вона вивчила італійську мову і співала без акценту. Незважаючи на це, виступити їй не радили, погрожуючи, що клаку вже організовано, і її освистають та закидають помідорами. Але Олександра Павлівна мала характер наполегливий, як і велику силу волі, тому від своїх намірів не відступила, лише погодилася виступити під псевдонімом «Сандри Маріні». Успіх був величезний і цьому перешкодити ніхто не наважився».

В Італії О. Чалеєва виступала майже два роки. Про позитивний резонанс від її італійських виступів у різних театрах красномовно свідчить наступний факт. У концерті з нагоди відзначення 100-річчя Джузеппе Верді у Флоренції (1913) саме її було обрано на партію сольного мецо-сопрано при виконанні «Реквієму» композитора. Успіх був такий великий, що їй навіть запропонували

контракт у Метрополітен-опера в Нью-Йорку. Проте через катастрофу «Титаніка» вона туди не поїхала, а повернулася у Петроград.

До Жовтневого перевороту 1917 р. співала у Маріїнському театрі. У непрості часи зміни влади О. Чалеєва разом із дочкою була заарештована, начебто причетна до «заговору проти влади». На щастя, їй із дочкою Вірою допомогли втекти з тюрми. У 1920 р. вона виїхала за кордон, у Белград, де займалася громадською роботою і створила гуртожиток для російських студентів у Белграді, батьки яких жили в провінції. До Другої Світової війни Белград був центром російської еміграції: у ньому тисячі росіян жили як у себе на батьківщині, навіть у замкнутому колі. Після закінчення війни вони розсіялися по всьому світу, і в місті їх залишилося зовсім небагато. Олександра Павлівна почувала себе дуже самотньо, сумувала за батьківщиною. У старості дуже бідувала і померла в 1949 р. на 77-му році життя.

Олександра була заміжня за Дмитром Феодосійовичем Чалеєвим, сином Феодосія Миколайовича Чалеєва, адмірала Балтійського флоту і княгині Всеволожської. Брат Дмитра Феодосійовича, Микола Чалеєв (1874–1938), народний артист РРФСР, був артистом і режисером Малого театру в Москві, відомим під псевдонімом Костромський.

Дочка співачки Віра у Белграді вийшла заміж за інженера Михайла Гортинського, також із відомої дворянської родини, була видатним балетним педагогом і завідувала власною балетною школою протягом чотирьох десятиліть. Внук Олександри Павлівни – теж Михайло Гортинський, 1937 р.н., живе в Парижі, має п'ятеро дітей. Останню дівчинку, яка народилася в 1996 р., назвали на честь бабусі Олександрю.

Чикаловець О.В., Громадчук А.О.

*студентки 3-го курсу спеціальності «Народні інструменти»
КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»
науковий керівник: Ясюк Т.Л.
викладач-методист кафедри «Музичне мистецтво естради»
«КЗВО КОР «Академія мистецтв імені Павла Чубинського»*

ТАДЕЙ РОЗЕСЛАВОВИЧ РИЛЬСЬКИЙ ТА ЙОГО ВНЕСОК В НАЦІОНАЛЬНУ КУЛЬТУРНУ СПАДЩИНУ

У даній роботі ми розглянемо постать видатного українського, громадського та культурного діяча - Тадея Розеславовича Рильського.

Серед яскравих особистостей національного відродження другої половини 19 століття помітно вирізняється постать Тадея Рильського, який був громадським діячем, просвітителем, вченим-літератором, правозахисником, краєзнавцем, економістом. Сучасники кажуть, що він - один із найкращих знавців народного життя Правобережжя. Фахівці досі вважають, що його статті та дослідження, його роботи з етнографії, правових відносин, економіки, народного світогляду, сімейних стосунків, релігії, етнографії – це енциклопедія тогочасного суспільства. В умовах заборони української мови він намагався зберегти історію та побут України. Напівлегальне культурно-освітнє товариство «Київська громада», членом якого він був, з першого дня свого заснування відіграло величезну роль у тому, щоб українці усвідомили себе як націю.

Член вищезгаданої організації, Павло Чубинський, став одним із засновників українського відродження 19 ст. Він підніс на вищий щабель національну ідею, а також українську науку. З огляду на це, осмислювати та аналізувати клопітку працю Павла Платоновича та його творчий шлях почали ще його сучасники, друзі та учні, з якими він працював у Старій Київській громаді, а також у різних організаціях та проведенні науково-етнографічних експедицій. Серед членів були найвизначніші представники інтелектуальної еліти, суспільно- політичної та наукової думок України того часу - Михайло Драгоманов, Олександр Кістяківський, Микола Костомаров, Іван Новицький,

Олександр Потебня, Володимир Гнатюк, Тадей Рильський, Михайло Милорадович, Федір Вовк, Микола Лисенко, Володимир Антонович, Петро та Ольга Косачі та багато інших. Кожен із старогромадівців - потужна особистість. Саме час повертати ці імена із несправедливого забуття.

Членом «Громади» також був і Тадей Рильський.

Коли України як держави не існувало, та й сама назва країни була під забороною, 2 січня 1841 року в селі Ставище (Київщина) народився Тадей Розеславович Рильський. Успадкувавши від батьків маєток, Тадей зробив з нього базу своєї практичної діяльності. Нащадок давнього князівського роду, відмовившись від шляхетної кар'єри, жив у селянському оточенні, заснував народну школу, яку влаштував у власному будинок. Сам же майже 20 років викладав там чимало предметів [1].

Великий діяч протягом свого життя намагався допомагати селянам. Він був для людей прикладом, рятівником, захисником інтересів у судових позовах, еталоном у сімейному житті. За сорок років хазяйнування в Романівці Тадей Рильський зреалізував свій життєвий принцип, який був спрямований на вивчення життя народу, пізнання його світогляду, покращення його побуту і розвиток його самосвідомості. Роздав селянам свій маєток, а палац дозволив розібрати на будівельні матеріали, сам же жив у звичайній хаті, одружившись із простою селянською дівчиною Меланією (їхній син, Максим, стане видатною постаттю і пізніше напише: «Гордість наповнює серце при думці, що я син того Тадея!» [2,]. Всесвітньовідомий поет присвятив своєму батьку безліч теплих і зворушливих поем, віршів, спогадів та листів). «Мужицьке» поводження Рильського викликало скарги та звинувачення на діяча в неблагонадійності з боку сусідів-поміщиків. Слідча справа, яку було відкрито проти Тадея, мало не звела його до Сибіру.

1880 року Тадей видав грамоту про дарування сквирської землі якимось із польських королів предкам за часи білоцерківського староства. Правильно оформлена грамота, яка без сумніву була історичним документом, могла стати юридичною основою для відкриття судового позову.

Через це у селі почалися хвилювання. Однак поліція вгамувала селян, а генерал-губернатор Дрентельн викликав до себе Тадея для пояснень.

Історії про цей випадок ходили навіть після смерті Рильського. Дрентельн виразив свої скарги і на рахунок грамоти, і щодо народного одягу, і щодо школи, яка була відкрита в Романівці, а також про сватання на звичайній сільській дівчині та їхнє весілля за народними традиціями. Поміщики дивилися на нього як на небезпечного злочинця-бунтаря сипали на нього доноси і вимагали від вищої влади заслання у Сибір.

Тадей відповідав, давати документи з фамільного архіву тому, кому він хоче, - це його право, що в світі не існує заборон, що заперечували б одружуватися із селянками та проводити весілля по-народному. Тадей Рильський свідомо став першим українцем польського роду. Девізом життя Тадей обрав слова: «Ми не можемо лишатись колоністами, якщо хочемо бути корисними народові». Тому якнайактивніше співпрацює з цією структурою: записані ним народні пісні світ побачив у багатотомному зібранні про українську народну творчість Павла Чубинського. Т. Рильський проявив себе гарним знавцем народного життя, а також економіки аграрної України у таких статтях «Студії над основами розкладу багатства», «Дім заробітковий і сучасний економічний лад», «До вивчення українського народного світогляду», «Про Херсонські заробітки». Його праці прикрашали сторінки «Glosie» та «Киевской старины». Дослідженням, яке заснувалося на багаторічних етнографічних спостережень Рильського є праця «До вивчення українського народного світогляду», 1890-го року друку. Основою праці з історії України, яка була конфіскована в 1860 р. стали легенди, фольклорні записи та перекази про Коліївщину. У своїх працях етнограф використовує аналіз менталітету України, відображеного в звичаях та обрядах, в народній творчості, у всіх проявах народного духу. Сім'я для Тадея була найголовнішим сенсом існування, найпершою та останньою точкою в житті. Автор використовує свої спостереження всього свого життя у гущі народу. Так, він казав: «Вихідна точка суспільного життя нашого селянина – родина».

Тадей почав товаришувати з П. Чубинським та В. Антоновичем. Разом зі студентами-поляками вони створили гурт хлопоманів: переодягнені в сільських парубків, спілкувалися українською, вивчали історію України, селянський побут, записували фольклор. Кожного літа ходили пішки Україною: дітей вчили писати та читати, дорослим допомагали укладати різноманітні документи. «Наше покоління, відчуваючи необхідність гуманного єднання з народною масою, почало вдивлятися в минуле і теперішнє життя народу, земля якого нас вигодувала, пісня котрого пробудила в нас перші сердечні думи», - казав Тадей [2,]. Він вважав, що більша половина Правобережних дворян - це ополячені українці. Саме таким він вважав і себе, адже мав свідчення, що далекий предок його роду напередодні повстання Богдана Хмельницького був київським міським писарем.

Наприкінці 1860 р. велася слідча справа на рахунок київських студентів, яким приписали звинувачення про зближення з селянами. Зберігся допис В. Антоновича, де є детальне описання канікулярних подорожей хлопоманів: «1859 року з товаришем Тадеєм Рильським здійснив тривалу подорож Київською, Херсонською та Катеринославською губерніями... Антонович бажав придивитися до народного побуту, мови, звичаїв, способу життя ... для написання нарису про народний побут та розміщення в журналі. Одяг селянський у Антоновича є, й він любить його носити виключно з міркувань естетичної симпатії. Він ним послуговувався під час етнографічної екскурсії...» [3, 233].

Коли Тадей Розеславович помирав, він попросив рідних відкрити вікно, для того, щоб він чув, як співають його улюблені пісні. Лежачи на смертному одрі він казав: «Я помру, а Україна зостанеться» [3, 546]. Не стало великого українського діяча 7 жовтня 1902 року. Проводжали його в останню путь сотні людей, дякували за добро, допомогу, повчання про те, як треба жити і господарювати на своїй землі.

Т. Рильського поховали за селянськими традиціями, як він і заповів, на звичайному сільському кладовищі. Протягом свого життя він довів, що

шляхетність насправді - це великодушність та простота. На жаль, через століття після його смерті цю істину забуде переважна більшість людей.

Тадей - це приклад нескореності людського духу та самопожертви заради нащадків. Він втілював найкращі риси молодого покоління середини 19 століття. Своїм спадкоємцям Рильський залишив безцінні наукові розвідки з фольклористики, історії, української етнографії та економіки.

Правнуки Тадея за підтримки громадських організацій країни вирішили увіковічнити свого великого предка. Саме тому 2019 року було прийняте рішення назвати одну із нових вулиць Києва Бульваром Тадея Рильського.

Тож, дізнавшись більше про життя та творчість Тадея Рильського, про його ставлення до інших, ми можемо сказати, що він – Людина з великої літери. Видатний культурний діяч став для народу ідолом, який вів у краще майбутнє. Етнограф разом із Павлом Чубинським внесли величезний внесок у свідомість селян, що ми, українці, – єдина та неподільна нація. Тадей Рильський – герой свого часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Осадча К., Дяченко О. Тадей Рильський: життя без зрад. - журнал «Корисний формат. Нове передмістя» журнал "Корисний формат. Нове передмістя" [Електронний ресурс] / <https://www.kf-ks.info/tadey-rilskiy-zhittya-bez-zrad/>

2. Рильський М., «Честь його пам'яті!» Голос країни 8 жовтня 2021 <http://www.golos.com.ua/article/352073>

3. Небрат В. В. Рильський Тадей Розеславович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. - К. : Наукова думка, 2012. - Т. 9 : 944 с. <https://cutt.ly/6X0GCzI>